

ITINERARIS DE LECTURA

Vicent USÓ

Edició:

Institució de les Lletres Catalanes
Portal de Santa Madrona, 6-8
08001 Barcelona

Elaboració:

Servei d'Immersion i Ús de la Llengua
Via Augusta, 202
08021 Barcelona

Autor: Vicent Pallarés Porcar

Barcelona, gener de 2009

ÍNDIX

Pòrtic	5
1. Qui és?	7
2. Què escriu i com escriu	9
3. Itineraris de lectura	13
<i>La taverna del Cau de la Lluna</i>	13
<i>L'herència del vent del sud</i>	16
<i>Crònica de la devastació</i>	18
<i>Les ales enceses</i>	21
4. Què ha escrit	24
5. Premis literaris	25
6. Enllaços d'Internet	26

PÒRTIC

Vicent Usó i Mezquita (Vila-real, 1963). Conrea habitualment la narrativa, però també ha reeixit com a columnista, guionista i crític literari. Entre les novel·les que ha publicat destaquen *La mirada de Nicodemus*, *La taverna del Cau de la Lluna*, *L'herència del vent del sud*, *Crònica de la devastació*, *Les ales enceses* i *El músic del bulevard Rossini*. Ha obtingut premis literaris com el Fiter i Rossell al Principat d'Andorra (2001) i l'Andròmina de Narrativa, dins els Octubre (2002), i ha quedat finalista del Sant Jordi de novel·la en les edicions de 2004 i 2008. La seva activitat creativa també ha estat distingida amb el premi de la Crítica dels Escriptors Valencians i el premi de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.

VICENT USÓ

1. QUI ÉS?

Vicent Usó neix a Vila-real (Plana Baixa) el 13 d'abril de 1963. És llicenciat en Història Contemporània per la Universitat de València, treballa a l'Administració pública i té assumida la condició d'escriptor des que publicà *La cançó de la terra estimada* (premi Ciutat de Vila-real 1992).

Vila-real és una ciutat situada a set quilòmetres de Castelló de la Plana. En l'actualitat, té uns 50.000 habitants i és un dels vèrtex, juntament amb Onda i l'Alcora, de l'anomenat triangle de la ceràmica o del taulell, indústria que genera bona part dels llocs de treball de la zona, tradicionalment dedicada a la producció agrícola; sobretot, de cítrics.

A la dècada dels anys seixanta del segle XX, Vila-real (la Vila en algunes novel·les de l'autor) és un municipi que bateja en els imprecisos límits que hi ha entre el poble gran de tradició agrícola i la ciutat petita que malda per incorporar-se al procés d'industrialització. És en aquest àmbit geogràfic, mig rural mig urbà, on els ulls de Vicent Usó comencen a explorar el món amb avidesa d'infant despert i encuriosit per convertir-lo anys més tard en l'espai literari que transitaran molts dels seus personatges. O fins i tot ell mateix, convertit en protagonista/narrador, com en el cas de la seva segona novel·la: *I en els arbres i en el vent*. Així, doncs, el caràcter peculiar de la població on viu i, sobretot, la profunda estima que sent per l'entorn familiar on creix són elements essencials a l'hora de bastir els primers fonaments del seu univers literari. En aquest sentit, a *I en els arbres i en el vent*, «potser l'obra més personal que he escrit», en paraules de l'autor, hi podem llegir:

La casa de l'avi era, abans de reformar-la, com moltes altres cases de la Vila. Una portalada ampla deixava pas a un corredor suficient per poder traure i entrar un carro que jo no havia vist mai. A la dreta es disposaven les habitacions, algunes tancades per un barandat i altres obertes en tota la seua extensió al corredor. Al fons, el pati on hi havia les plantes, les gàbies dels animals i la pallissa. D'aquesta antiga disposició jo només tenia uns pocs records molt imprecisos. Sí que recordava una habitació, la primera a mà dreta, on una velleta, la meua besàvia, passava els seus dies últims. Jo era molt jove, aleshores, però la meua memòria encara conserva, boirosa, la seua figura encorbada, disminuïda, arrupida pel temps. De l'antiga casa recorde poca cosa més: a penes algun fragment esquinçat que ha sobreviscut al naufragi de la memòria.¹

Tots i cadascun dels capítols d'aquesta emotiva novel·la breu són un càlid homenatge a la memòria de l'avi matern (Vicent Mezquita Martín, a qui va dedicada) i a l'ambient rural en què viu la família, sobretot a l'estiu. En definitiva, l'autor hi evoca un seguit de vivències significatives de la seva infantesa. Podem comprovar-ho en aquests dos fragments:

L'avi era maquinista de Sant Gil i cada estiu, quan tancaven l'escola, un camionet de l'empresa de construcció on treballava mon pare es presentava a casa. Entre tots, carregàvem un munt infinit de matalassos, llençols, fardells de roba inútilment plegada, cadires, taules i tot allò necessari sobre la superfície irregular de la carrosseria. A mi m'agradava fer el viatge dalt del bolquet, com un rei conqueridor que fera l'entrada triomfal a sobre del botí pres a l'enemic. El camionet traslladava tot allò necessari des de casa fins la sènia. Aleshores, començaven per a mi uns mesos en què allò prioritari ja no eren els estudis, sinó els jocs. Allí, a la sènia de Sant Gil, passàrem tots els estius fins que l'avi es jubilà.²

Quan acabava l'estiu i el moscatell començava a endolcir, qualsevol dia que el

¹ Usó, Vicent. «I en els arbres i en el vent». Dins *La memòria del vent*. València: Brosquil, 2002; p. 84.

² Usó, Vicent. (2002); p. 95-96.

motor de la sènia estiguera aturat i les obligacions de l'avi consegüentment relaxades, iniciàvem un viatge que a mi em semblava misteriós. Des de Sant Gil, l'avi, l'àvia, l'oncle, ma mare, mon germà i jo agafàvem una senda recta, profundíssima, que jo mai m'atrevia a iniciar sol i que ens conduïa fins un garroferar immens, com un bosc invisible des del camí, que se'ns mostrava de sobte i que jo travessava amb por, endevinant darrere de cada soca mil·lenària una llegenda, un misteri inexplicable.³

És precisament en aquesta mateixa novel·la on l'autor ens revela quines foren les seves primeres lectures:

L'avi llegia i rellegia novel·letes menudes escrites en sèrie, des de les línies atapeïdes de les quals pistolers de mirada frunzida i dits lleugeríssims assassinaven lladres de ramat i bandolers despietats i seduïen irremeiablement la xica. D'aquelles tapes de colors plenes de xiques que insinuaven cuixes llarguíssimes, vaquers amb barba de sis dies, cavalls salvatges i soldats d'uniforme blau, es va fornir abundantament el meu vocabulari, de manera que, de ben jove, poblats com ara el Paso o San Antonio, territoris com Iowa, Oklahoma o Texas, m'eren gairebé tan familiars com les ciutats que ens circumdaven. Aquelles novel·letes toquejades que, una vegada llegides, l'avi canviava al quiosc per unes altres tan grapejades com les primeres, eren terreny vedat als meus afanys encuriosits, de manera que m'havia de conformar a mirar-ne les tapes de reüll i fullejar-les, furtiu, abans que ningú no em vera. En aquell temps, les meues lectures es limitaven a velles historietes del sheriff King repassades centenars de vegades en les migdiades d'obligatori compliment de cada estiu. Uns anys després, quan la l'edat havia relaxat la prohibició, vaig comprar unes quantes d'aquestes menudes obres. Aleshores, la meua curiositat va esdevenir decepció i mai més no vaig agafar una novel·leta d'aquestes.⁴

D'entre aquestes primeres lectures, l'autor recorda amb simpatia la sèrie d'aventures de l'oest americà escrita per Karl May i editada per Bruguera, en aquell temps, evidentment, en castellà: *La montaña de Oro, En la boca del lobo, Entre apaches y comanches, La venganza de Winnetou...* Aviat, però, canvia d'interessos i la seva voracitat lectora es fixa en altres títols més consistents, com ara *Moby Dick, Robinson Crusoe, Els fills del capità Grant, El comte de Montecrist, Dick Turpin, Els tres mosqueters* (que arriba a rellegir cinc o sis cops en pocs anys) i moltes altres obres de Jules Verne, Mark Twain o Emilio Salgari, per esmentar alguns clàssics universals, aleshores tan habituals en els catàlegs de l'editorial barcelonina.

Com podem veure, el substrat lector que precedeix la necessitat creativa de Vicent Usó és, a més de precoç, dens i ben divers. Ell mateix ho reconeix en respondre a una pregunta de la periodista Ester Pinter:⁵

E.P. ¿Va ser un d'aquells xiquets que a l'escola ja volia ser escriptor?

V.U. Jo a l'escola volia ser, segurament, lector. No em plantejava res més. La meua vinculació a la literatura sempre ha anat lligada al vessant lector. [...] Que als 7 o 8 anys m'apuntara allò que em passava no sé si era senyal d'ambició literària.

Durant els anys d'adolescència, mentre cursa el batxillerat a l'institut Francesc Tàrraga de Vila-real, les incipients inquietuds artístiques el porten a debutar en qualitat d'amateur com a periodista, guionista cinematogràfic i dissenyador de cartells. I també se li desperta un viu interès per la música i el cinema clàssic. Anys després, la passió que sent per aquestes dues arts quedarà reflectida en algunes novel·les. Així, doncs, hi ha cançons de Bruce Springsteen que són ben presents a *Maig era un mes sense pluja* i l'Edward G. Robinson de *The Woman in the Window* apareix a les pàgines de *Tan oberta com sempre*.

³ Usó, Vicent (2002); p. 99.

⁴ Usó, Vicent (2002); p. 125-126.

⁵ PINTER Ester: «[Escriu perquè les preguntes m'angunien](#)». *Avui. Cultura* (13 de febrer de 2003)

Un cop enllestit el batxillerat, estudia els tres primers cursos d'Història al Col·legi Universitari de Castelló i els dos d'especialitat a la Universitat de València. És durant l'últim curs de la carrera que es produeix un fet que el colpeix vivament i l'obliga a reaccionar: de sobte, pren consciència de ser analfabet funcional en la pròpia llengua. El motiu n'és que, juntament amb dos companys, elabora un treball per a l'assignatura Història del País Valencià. En lliurar-lo, el professor els demana per què l'han redactat en castellà i es veuen obligats a respondre que cap de tots tres no sap escriure en català. És en aquest moment, quan corren els darrers vuitanta, que decideix posar fil a l'agulla per sargir el descosit lingüístic. Tot d'una, comença a llegir obres d'autors catalans (Manuel de Pedrolo, Jaume Fuster, Ferran Torrent...), assisteix a cursos de l'ICE i de la Campaña Carles Salvador, i es capbussa en els tres volums del Ruaix, amb les fitxes corresponents.

És evident que les conseqüències d'aquesta immersió lingüística autoimposada han produït fruits abundants i ben saborosos per a la literatura catalana. Pocs anys després de prendre consciència lingüística, publica les primeres novel·les. I avui dia, sens dubte, és un dels valors més sòlids de les nostres lletres.

A l'hora de definir-se com a autor literari, en una entrevista publicada al diari digital *e-notícies*, Vicent Usó confessa:⁶

La literatura m'interessa des de punts de vista diferents. Perquè és una eina utilíssima per aprofundir en la coneixença del món i de les persones, dels actuals, però també de les societats i de la gent del passat. I, alhora, per la seua immensa capacitat de translació, per la potència absorbent que sempre tenen els millors llibres. Pel joc de seducció que, de vegades, practica el llenguatge. Perquè, quan la lectura és plaent, et remou ressorts amagats i et provoca emocions diverses i t'estimula el pensament. Perquè ensenya a ser crític. Com a autor, intente que les meues obres s'acosten a la literatura que m'interessa.

Els mèrits literaris i humans de Vicent Usó el converteixen en una excepció d'aquell aforisme que diu: «Ningú no és profeta a la seva terra.» Bona prova d'això és que, el 2002, la revista *Poble* de Vila-real el distingeix amb el seu premi anual i l'emissora local d'Onda Cero li atorga el premi Protagonistas. En aquesta mateixa línia, el 2004, l'Associació Cultural Alambor de Benicarló el nomena soci d'honor de l'entitat en reconeixement a la seva trajectòria com a escriptor.

El reconeixement de la seva tasca literària l'ha portat a impartir conferències arreu del territori lingüístic català: a la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona, a Àmbito Cultural de València, a l'Ateneu de Barcelona o a la Casa-Museu Llorenç Villalonga de Binissalem. També ha participat en el cicle d'animació lectora Biblioteca Jove, organitzat per la Biblioteca Valenciana, i en un seguit d'activitats, sempre relacionades amb la literatura, com ara taules rodones organitzades per l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, campanyes de promoció lectora per iniciativa de la Fundació Bromera per al Foment de la Lectura, d'editorials, com Tàndem o Brosquil, i d'ajuntaments, com el de Sagunt o el de Vinaròs, a més de formar part del jurat de diversos premis literaris.

2. QUÈ ESCRIU I COM ESCRIU?

Vicent Usó és un lector empedreït i un escriptor en el sentit més ampli de la paraula. Un escriptor polifacètic, en podríem dir. O polièdric, potser. En qualsevol cas, un creador tenaç, divers, prolífic i eficient. Amb el sentit de l'humor que el caracteritza, admet tenir plena consciència de la seva dedicació en cos i ànima a la literatura, i no s'està de confessar:⁷

⁶ «Vicent Usó: "A la literatura catalana li falta projecció interna i externa"». [En línia] *e-notícies.com* (29 de novembre de 2005)

⁷ PINTER, Ester. «Escric perquè les preguntes m'angunien». *Avui. Suplement Cultura* (13 de febrer de 2003)

Els meus amics em diuen que no em deixen mai el treball de funcionari perquè segurament escriuria massa.

La seva activitat com a escriptor es desenvolupa, principalment, en dos àmbits diferents i alhora complementaris: el periodístic i el literari. Inclou una multitud de gèneres ben diversos, com ara la notícia, la columna, l'article d'opinió, el reportatge o la crítica literària, d'una banda, i el guió audiovisual i el d'espectacle teatral, el conte, el relat breu o la novel·la, d'una altra.

En el terreny periodístic, fa les primeres passes l'any 1988, quan, als 25 anys, comença a col·laborar amb el diari *Mediterráneo* de Castelló com a redactor de notícies i reportatges, en qualitat de corresponsal adjunt a Vila-real. D'aleshores ençà no ha deixat de produir textos relacionats amb aquest àmbit. El 1999 inicia la col·laboració, com a periodista cultural, al suplement *Cuadernos* del mateix diari, sobretot en la funció de comentarista de l'actualitat literària. Aquest mateix any també comença la redacció d'articles per a la revista *Caràcters*, de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana. El 2001, també a les pàgines de *Mediterráneo*, inicia la publicació de la columna dominical «Dissidències» (que set anys després continua apareixent cada diumenge). I el mateix any s'estrena com a col·laborador al suplement *Cultura* del diari *Avui*, on publica crítica literària.

La seva producció d'articulista i de crític també ha vist la llum en altres revistes, com ara *Saó*, *Diàfora*, *El Temps*, *L'illa* o *Lletres valencianes*. En aquest àmbit, i tant pel que fa a la columna periodística com al reportatge o a l'article d'opinió, Vicent Usó es caracteritza per enfocar la seva mirada aguda i perspicaç sobre els temes més punyents de l'actualitat social, política o cultural a fi i efecte d'analitzar-los en profunditat, amb un esperit crític lúcid i contundent, una clarividència extraordinària i, tot sovint, amb uns tocs d'ironia subtil; sempre de manera documentada i fent ús d'un estil incisiu, però elegant i respectuós. En aquesta línia, resulta significatiu l'article setmanal «Dissidències» que publica al diari *Mediterráneo* de Castelló. Al [bloc de l'autor](#) se'n pot consultar una extensa mostra.

En una entrevista publicada al diari digital *Parlem*, l'autor exposa quina és la seva visió de l'activitat periodística.⁸

Els articles són una disciplina esplèndida per a un escriptor. D'entrada, perquè et mantenen lligat a la realitat. I això és important sobretot quan dus una novel·la entre mans, ja que aquesta t'absorbeix tant que, sovint, totes les coses que t'interessen tenen a veure amb ella. Els articles t'obliguen a desconnectar i parar atenció al que passa cada dia i, alhora, creen un lligam habitual amb els lectors que et segueixen, uns lectors que no han de ser necessàriament els de les teues novel·les. En segon lloc, són un exercici de contenció excel·lent, una gimnàstica molt apropiada per al múscul creatiu. Acostumat a la llibertat que et proporciona la novel·la, que permet estendre't, dins d'uns límits lògics però en general amples, tant com vulgues, la necessitat d'ajustar-te a les poques línies d'un article suposa que has de triar frases molt sintètiques, conceptes que expliquen molt en poc d'espai, arguments suficientment profunds que no necessiten massa elucubracions per a ser entesos: que has d'anar al moll de la qüestió sense circumloquis, però també sense oblidar res important. I, al temps, ha de quedar clar el tema i la teua postura i, a més, el text, literàriament parlant, ha de funcionar bé. És, doncs, el pol oposat a una novel·la, on caben –normalment– una gamma prou alta d'ampliacions.

Els resultats de les seves incursions en el terreny audiovisual són també altament satisfactoris. L'any 2000 estrena *L'illa habitada*, un documental sobre la presència humana a les illes Columbretes –situades a 30 milles del cap d'Orpesa, a la costa de Castelló–, en el marc de les activitats organitzades pel ministeri de Medi Ambient per commemorar el desè aniversari de la declaració d'aquestes illes com a reserva marina. En el catàleg que

⁸ «[L'entrevista](#)». [En línia] *diariparlem* (8 de juny de 2005)

complementa l'exposició commemorativa de l'aniversari apareix la narració breu *Quadern de l'illa*, un particular homenatge a l'arxipèlag.

L'11 de novembre de 2006 el diari *Mediterráneo* distribueix, en format DVD, el documental *Columbres*, amb guió de Vicent Usó. En aquesta nova incursió audiovisual es narra la importància de l'arxipèlag des de diversos punts de vista: històric, botànic, faunístic, lúdic, etc. La televisió valenciana emet el programa diverses vegades durant el 2007.

També en el camp audiovisual, l'any 2007, la novel·la *Crònica de la devastació* (premi Andròmina 2002 i premi de la Crítica dels Escriptors Valencians 2003) és escollida pel Centre de Desenvolupament Audiovisual, organisme depenent de l'Institut Català d'Arts Audiovisuals, per promoure'n l'adaptació audiovisual. Així, es presenta primer a la Fira del Llibre de Frankfurt i, després, al Mercat Iberoamericà de Drets Audiovisuals de Barcelona.

Fins aquí, hem parlat de Vicent Usó com a autor de textos periodístics i guions audiovisuals. Sens dubte, però, és en el vessant estrictament literari on excel·leix de manera més brillant. En aquest sentit, l'autor ha conreat amb constant èxit de públic i de crítica diversos gèneres de caràcter narratiu, com ara el conte, el relat curt i la novel·la.

La seva obra estrictament literària pot esquematitzar-se en tres períodes:

a) L'etapa emergent

Vicent Usó fa el primer pas en el món de la literatura amb una certa precaució no exempta de timidesa: presenta la seva obra iniciàtica, una novel·la breu, al certamen literari que convoca l'Ajuntament de la seva localitat. Així, l'any 1992, amb *La cançó de la terra estimada*, s'erigeix guanyador del premi de Narrativa Ciutat de Vila-real. L'obra és editada pel mateix Ajuntament i la seva distribució, limitada pràcticament a l'àmbit local, no arriba als circuits comercials. Tot i amb això, l'autor pren consciència d'haver entrat amb bon peu en el món de la literatura i se sent capacitat per a enfrontar reptes de més envergadura, com ben aviat demostrarà.

La cançó de la terra estimada narra el retorn a la Vila, des de terres mexicanes i al cap de molts anys, d'un exiliat de la Guerra Civil espanyola. En arribar a l'estació, la realitat que s'hi troba, però, ja no és la mateixa que va haver d'abandonar a causa del conflicte. Els motius que l'impulsaren a tornar al poble han perdut el sentit i el protagonista acaba per comprendre que, amb el pas del temps, la venjança ja no és sinó un acte absurd i, fins i tot, innecessari.

Esperonat pel premi aconseguit i per la publicació de l'obra, el 1994 l'autor presenta una altra novel·la –més extensa i ambiciosa que no la primera–, *La mirada de Nicodemus*, al premi Andròmina, és a dir, a l'apartat de narrativa dels prestigiosos Octubre, convocats per l'Editorial 3i4, i en queda finalista. Aquest fet representa un acte de reafirmació en les pròpies possibilitats com a escriptor que intenta obrir-se camí i, per tant, suposa un salt força significatiu en les seves aspiracions literàries.

Aquestes aspiracions es veuen refermades el 1995, quan aconsegueix per segon cop el premi de Narrativa Ciutat de Vila-real, ara amb la novel·la *I en els arbres i en el vent*, que edita el mateix Ajuntament.

I en els arbres i en el vent –obra de caràcter autobiogràfic, escrita en primera persona i en un llenguatge planer que retrata amb senzillesa i precisió la realitat circumdant i reflecteix de manera fidel la parla local vila-realenc– és una tendra evocació dels estius passats al camp quan era un infant, on la influència de l'avi Vicent sobre la personalitat del futur escriptor resulta determinant. De fet, la necessitat d'escriure-la sorgeix arran de la pèrdua de l'avi. Segons confessa l'autor a la periodista Amparo Panadero:⁹

Vaig tenir la necessitat de contar-li tot allò que no vaig poder mentre vivia. Era

⁹ PANADERO, Amparo. «[La mirada de Vicent Usó](#)». *El Periódico Mediterráneo*.

una conversa pendent. Aquesta novel·la era una necessitat vital, escrita amb l'enyor, l'estima.

b) La confirmació

L'any 1995, convençut dels valors literaris que conté *La mirada de Nicodemus*, l'autor presenta la novel·la al premi de Narrativa Ciutat d'Elx i en resulta guanyador. L'acceptació per part del públic i la unanimitat dels elogis que li dedica la crítica són la prova fefaent que Vicent Usó ha assolit, als 32 anys, la maduresa narrativa. Ja no ens trobem davant d'un narrador emergent, sinó d'un escriptor consolidat.

En una entrevista que concedeix a Lluís Bonada per a la revista *El Temps*, l'autor declara:¹⁰

De «La mirada de Nicodemus» podria dir-se que és una novel·la històrica, encara que continga també elements procedents d'àmbits com la novel·la negra, la novel·la psicològica o la novel·la d'intriga.

Un cop consolidat com a autor, la seva activitat literària ja no s'atura. L'any 1996 publica dos contes: *El protagonista*, guanyador ex aequo del certamen de narrativa breu Amadeu Pi, de Falset; i *Blanca i bruna la noia*, premi de relats Mont-roig. El 1997, la narració *Missatges* és seleccionada d'entre els participants en el certamen Emili Teixidor de Roda de Ter i publicada en el recull *Ciudadella i altres contes*.

El 1998, Vicent Usó fa un altre salt important en la seva carrera literària: obté el premi de novel·la de gènere de la Universitat de Lleida, que aquest any es convoca en la modalitat de narrativa eròtica, amb *Tan oberta com sempre*, que edita Pagès Editors. En aquesta novel·la, on necessàriament predomina el to eròtic, l'autor inclou, un cop més, diversos elements de caràcter psicològic i misteriós, propis del gènere negre, que la converteixen en un text àgil i altament interessant. El mateix any l'autor obté el premi de contes Rafael Comenge, d'Alberic, amb el relat *Susanna i els vells*.

El 2000 publica, també a Pagès Editors, la novel·la *Maig era un mes sense pluja*. L'estil d'aquesta novel·la, sens dubte la més ambiciosa i arriscada que l'autor ha escrit fins al moment en què es publica, condueix el lector pels incerts viaranys que recorren entre la realitat i la ficció, i recorda en certa manera els recursos narratius propis del realisme màgic, és a dir, la fusió de la realitat narrativa amb els elements fantàstics i meravellosos tot exagerant-ne la discordança. Dit d'una altra manera, la característica principal del discurs narratiu és l'alteració de la realitat per una acció fantàstica descrita de manera realista dins del joc argumental.

c) La consolidació

Cap a les darreries de l'any 2000, Vicent Usó inicia una etapa de continus èxits literaris i constants reconeixements que el confirmen com un dels valors més sòlids i rellevants de la narrativa actual. Per tal de no fer-nos reiteratius, com que les obres publicades per l'autor en aquest període conformen l'apartat *Itineraris de lectura* i, per tant, serà en aquest punt on les comentarem de manera més extensa, ens limitarem a relacionar-les, juntament amb altres fets remarcables de la seva trajectòria literària.

L'any 2000 guanya el premi Ulisses de narrativa, convocat a Castelló, amb l'obra *La taverna del Cau de la Lluna*. El 2001 obté el premi de novel·la Fiter i Rossell, patrocinat pel govern del Principat d'Andorra, amb *L'herència del vent del sud*. El 2002, el jurat del premi de la Crítica de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana distingeix *La taverna del Cau de la Lluna* com a millor obra de creació literària publicada el 2001. A l'abril, l'editorial Brosquil treu als aparadors, amb un pròleg de l'escriptor Alfons Cervera, *La memòria del vent*, un volum que reuneix les dues primeres novel·les de l'autor: *La cançó de la terra estimada*, en una edició revisada, i *I en els arbres i en el vent*. Per culminar l'any 2002, la novel·la *Crònica*

¹⁰ BONADA, Lluís. «L'excés històric és el perill de la novel·la històrica». *El Temps* (10 de febrer de 1997)

de la devastació és guardonada en la XXXI edició dels Premis Octubre amb l'Andròmina de Narrativa. El 2003, l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana atorga a la novel·la *Crònica de la devastació* el premi de la Crítica dels Escriptors Valencians. A l'abril, el diari *El País* publica *El nen de la mà esquerra*, un conte sobre la guerra que obrí el suplement especial de la Fira del Llibre de València.

Sens dubte, la fita més rellevant d'aquest període es produeix el 2004, quan el jurat del premi Sant Jordi declara la novel·la *Les ales enceses* finalista de la 45a edició del guardó. El 15 de juliol de 2006, i dins la campanya Llegir en valencià, promoguda per la Fundació Bromera per al Foment de la Lectura, el diari *Levante* distribueix la novel·la curta *Els inconvenients de la felicitat*. El 2007, Ellago Ediciones publica *La taberna de la Luna*, traducció al castellà de l'obra *La taberna del Cau de la Lluna*.

Per tal de comentar com escriu Vicent Usó, es podrien enumerar els diversos trets que conformen el seu estil: l'originalitat dels arguments; l'agilitat trepidant amb què discorren els fets; la facilitat per a dibuixar els escenaris de l'acció, crear l'ambient que respira el lector i el clima per on transiten els personatges; l'estratègia que emprà per presentar-los, gairebé mai mitjançant la descripció física exhaustiva, sinó tan sols amb breus pinzellades ben definides i obligant el lector a imaginar-se'n la psicologia, o la personalitat, a partir de les seves accions; i, sobretot, el domini del lèxic i de l'arquitectura narrativa.

Hi ha qui afirma que sovint l'originalitat, o la bellesa, o l'eficàcia comunicativa d'una sola frase ja justifica la lectura d'un llibre. Doncs bé, aquesta característica és una constant en l'obra de Vicent Usó i, per il·lustrar-ho, n'oferim algunes mostres. Així, a *Maig era un mes sense pluja*, l'embaràs de la jove Margarida és «l'evidència infamant dels amors clandestins». (p.121) A *La taberna del Cau de la Lluna*, Teresa Cortés veu el seu pare, el pastor Cosme Cortés, «acuitat per la urgència de condensar l'estima en cada gest que m'adreçava». (p. 92) En aquesta mateixa obra, Joaquim Trinitade, el Portugués, explica així la seva relació sentimental amb Maria Amàlia Gonçalves: «Mai no ens fixarem cap compromís. Simplement, el temps anà sembrant de necessitats els nostres ànims.» (p. 154) A *Crònica de la devastació*, Luka, el vell poeta, afirma: «La saviesa no consisteix a arribar més alt ni més lluny ni més aviat, sinó precisament a no tenir pressa.» (p. 27) No hi ha dubte que frases com aquestes són veritables gotes d'essència literària i ofereixen, per si soles, una imatge de la destresa narrativa de l'autor.

3. ITINERARIS DE LECTURA

➤ ***La taberna del Cau de la Lluna***

Edat de lectura

La diversitat de personatges que apareixen a *La taberna del Cau de la Lluna* i la proliferació de fets entrellaçats que hi protagonitzen són factors que exigeixen un bon grau de concentració durant la lectura per tal de no perdre'n el fil argumental. Aquestes característiques requereixen un públic avesat a llegir i amb un cert grau de maduresa lectora. Així, doncs, l'obra és recomanable per a nois i noies de més de setze anys.

Argument

La taberna del Cau de la Lluna narra les turmentoses circumstàncies personals, els conflictes sentimentals i les relacions socials tempestuoses d'una seixantena de veïns de la Vila, una petita població de muntanya situada en una vall recòndita i feréstega, entre penya-segats, barrancs, aiguaneixos, estanys i suredes, on els costums tradicionals alternen amb els elements de caràcter fantàstic que habiten la imaginació d'alguns personatges.

Les deu històries, aparentment independents, van teixint un tapís amb una sola imatge

general que integra tots els fils de la trama. El gruix argumental està constituït, fonamentalment, per un bon nombre de relacions amoroses, gairebé sempre efímeres i condemnades al fracàs, un seguit de conflictes entre els personatges principals i una vintena de morts, la majoria de les quals no es produeixen per causes naturals, sinó que són homicidis o assassinats, gairebé sempre passionals, comesos en circumstàncies estranyes i confessats de manera espontània pels mateixos autors, com si necessitessin alliberar-se del pes que porten a la consciència. Els motius que inciten a cometre aquests crims són ben diversos i, en general, estan relacionats amb els instints més baixos de l'ésser humà o amb les passions incontrolades: la traïció amorosa, la gelosia, l'afany de poder, l'avarícia, l'enveja o la venjança, entre d'altres.

En definitiva, cada un dels assassinats no és sinó la darrera conseqüència d'un seguit de conflictes establerts entre els personatges, bé siguin de caire sentimental, bé per interessos econòmics o empresarials.

Estructura

L'obra està estructurada en deu relats breus, en aparença autònoms. Cada relat és un monòleg en primera persona, emès per un personatge diferent i adreçat a un interlocutor present, també diferent en cada cas, que no intervé en el discurs explícit, sinó que n'és el receptor intern. La presència d'aquest interlocutor-receptor es fa palesa bé perquè el narrador protagonista n'esmenta el nom, la professió o l'ocupació principal en adreçar-se-li, bé perquè la mateixa veu narrativa li respon preguntes que el lector dedueix del context creat per l'exposició unidireccional dels fets. Ara bé, el fet que totes les històries comparteixin el temps, l'espai i una bona part dels personatges la converteix, també, en una novel·la. Una novel·la puzzle formada per deu peces que, a mesura que avancem en la lectura, van encaixant i conformen una sola història, sòlida i ben cohesionada.

D'altra banda, *La taverna del Cau de la Lluna* també presenta una estructura circular, ja que les confessions finals de la narració que clou l'obra, «L'imbècil», constitueixen, en realitat, els motius que justifiquen el doble assassinat que es produeix a la primera, «Bona persona».

Tema

La taverna del Cau de la Lluna no tracta clarament un tema únic, sinó que conté tota una diversitat d'aspectes conflictius que s'interrelacionen. De fet, cada relat té el seu propi tema. Ara bé, el contingut de la majoria de les narracions s'inclou dins els amplis marges que hi ha entre *eros* i *thanatos*, és a dir, entre l'amor i la mort. O, dit d'una altra manera, entre l'instint afectiu, bé sigui de caràcter maternal, filial, fraternal, amistós, conjugal, clandestí o furtiu, i l'instint violent, que tant es pot concretar en algun fet destructiu com en l'homicidi o l'assassinat.

Si tenim en compte el marc físic on s'esdevenen els fets, també podem dir que un tema que hi subjau és el primitivisme i la rudesia del món rural, on sovint els personatges es mouen guiats pels impulsos més atàvics i visceral. Si considerem les circumstàncies que els envolten, o que els afecten directament i, per tant, els condicionen la manera de viure, es poden ressaltar diversos aspectes problemàtics, propis de la complexa personalitat humana, que esdevenen elements amb un pes determinant dins l'entramat argumental, com ara les relacions amoroses impossibles o conflictives, les passions incontrolades, la infidelitat, la promiscuïtat, l'afany de poder, l'enveja, la traïció entre germans, l'engany entre socis, la necessitat de prostituir-se per sobreviure, l'alcoholisme i, sobretot, l'impuls assassí.

Personatges

La taverna del Cau de la Lluna és una obra coral. Cada relat és un monòleg —en realitat, una confessió espontània com hem dit— en boca d'un personatge diferent, que s'adreça a un interlocutor per explicar-li uns fets en els quals apareixen uns altres personatges que hi han intervingut i uns altres d'al·ludits. El nombre total és d'uns seixanta. Cap d'ells, però, no

assoleix el protagonisme exclusiu de l'obra, sinó que el pes argumental queda repartit entre uns quants. Sens dubte, pel fet de ser els autors materials de la majoria dels crims que es narren a l'obra, els dos personatges més rellevants són Fran Sorribes i Joaquim Trinitade Coelho, el Portugués. A més d'aquests dos, però, n'hi ha molts que en algun moment de la narració assoleixen una rellevància important, com ara Salvadoret Sorribes, Glòria Maria, Ferran Soldevila, Teresa Cortés i molts més.

Una característica remarcable dels personatges, que sens dubte ajuda el lector a identificar-los i retenir-los en la memòria, és que apareixen gairebé sempre amb el nom i el cognom i fent-hi constar l'ofici o l'ocupació principal a què es dediquen. Així, el lector s'anirà trobant amb Hipòlit Luna (el propietari de la taverna del Cau de la Lluna), Salomó Lluís Arnal (el carnisser), Cosme Cortés (el pastor), Martí Segura (el farmacèutic), Gustau Vives (l'alcalde i propietari de la fàbrica de mobles), Alfred Masdeu (el mestre), Àngel Otxoa (l'encarregat de la benzinera), Viví Baiarri (la jutgessa), Casimir Villanueva (el metge), Ferran Soldevila (l'ebenista), Carles Expòsit (el cantant), Joana la Manxola i Patri Gonçalves (les prostitutes)...

Suggeriments didàctics

1. El fet de llegir hauria de comportar sempre tres objectius bàsics:

- Comprendre el contingut del text; altrament, la lectura no tindria sentit.
- Millorar o refermar l'ortografia.
- Enriquir el lèxic.

Per tant, caldria mentalitzar l'alumnat perquè els tingués en compte a fi de millorar la seva competència lingüística i comunicativa.

2. Abans d'iniciar la lectura de la novel·la, i per tal de familiaritzar-s'hi i copsar-ne el clima, convindria que l'alumnat en consultés les crítiques publicades a la premsa. Així, doncs, hauria d'entrar al web de l'autor i cercar-hi l'enllaç corresponent.

3. Caldria recomanar a l'alumnat la conveniència de prendre nota sobre aquests aspectes de l'obra:

- Quin personatge és el narrador o emissor de cada relat. (Qui parla?)
- Quin n'és l'interlocutor o receptor intern. (A qui s'adreça?)
- Breu síntesi del contingut. (Què explica?)

4. Elaborar, a mesura que es vagi llegint, la llista de personatges, tot indicant-ne algun tret significatiu que els caracteritzi i les relacions que hi ha entre ells. En acabat, a criteri del professorat, es poden classificar en grups segons la importància que tenen en la trama argumental, aplicant criteris com ara: emissors/receptors, principals/secundaris, participants/al·ludits, etc.

5. A l'obra es cometen un seguit d'assassinats. Convindria anotar en cada cas qui n'és la víctima, qui n'és l'autor material i quin n'ha estat el motiu.

6. A fi de practicar l'expressió escrita, es podria redactar una descripció del marc geogràfic o espai físic general de l'obra tot incloent-hi els topònims més significatius. També es podria fer una relació dels principals escenaris particulars, tot indicant-ne els fets concrets que s'hi esdevenen.

7. A la novel·la apareixen alguns elements de caràcter fantàstic o irreal. Es podria indicar quins són i amb quins personatges estan relacionats.

8. La lectura contribueix a desenvolupar la capacitat crítica i reflexiva. Convindria escriure una valoració personal de l'obra, tot tenint en compte aspectes com ara: llenguatge

utilitzat, estil narratiu, originalitat de l'argument, interès, reflexions, conclusions...

9. Després d'haver llegit la novel·la, seria interessant que l'alumnat elaborés una relació de preguntes adreçades a l'autor sobre aquells aspectes que considerin més interessants.

➤ ***L'herència del vent del sud***

Edat de lectura

Aquesta novel·la és recomanable per a nois i noies a partir de setze anys. Aquesta recomanació, però, no exclou un tipus de lector més jove si el grau de comprensió lectora és bo. El tema que tracta i els fets que s'hi narren converteixen la seva lectura en una activitat força útil per a comprendre les conseqüències de la Guerra Civil espanyola i com era la vida en els anys de la postguerra. Un temps en què la ràbia, la impotència, la por, la humiliació, la resignació, la fam i la misèria eren el pa de cada dia per als vençuts; mentre que els vencedors gaudien del poder absolut, de la dominació, de la riquesa, dels privilegis i de les comoditats.

Val a dir, també, que el nombre de personatges (uns vuitanta pel cap baix) i l'abundància de fets entrelaçats exigeixen una bona capacitat de concentració i un cert grau de retenció per tal de familiaritzar-se amb l'ambient de l'obra i assimilar-ne l'argument.

Argument

L'herència del vent del sud comença amb la notícia de la mort de Manolete, esdevinguda el 28 d'agost de 1947, i acaba amb la crònica radiofònica de la final de la *Copa del Generalísimo* de futbol de 1948. Aquestes dues dades evidencien que els toros i el futbol són el principal entreteniment que el règim dictatorial del general Franco ofereix a la societat com a narcòtic per a evadir-se de la trista realitat de l'època.

L'argument de *L'herència del vent del sud* està teixit amb diversos fils que es van entrelaçant tal com s'avança en la lectura. Aquesta combinació ofereix una panoràmica de les relacions establertes entre els veïns de la Vila vuit anys després d'acabada la Guerra Civil.

En general, l'ambient que s'hi respira és sòrdid i sinistre. Per l'espai de la novel·la plana una atmosfera de tristesa, de desgràcia, d'insatisfacció. Cada personatge, tant si pertany al bàndol vencedor com al perdedor, tant si és ric com si és pobre, viu arrossegant el pes de la seva tragèdia particular. Així, doncs, als carrers de la Vila, hi conviuen tot de personatges que donen vida als tipus socials de l'època de postguerra.

Un tret remarcable de la novel·la és l'ús, mesurat però efectiu, de la ironia per tal d'escarnir algunes característiques inherents al règim franquista, com ara l'autoritarisme, la passió pels símbols imposats pel nacionalcatolicisme o la hipocresia dels poderosos.

Estructura

L'herència del vent del sud està estructurada en sis capítols d'extensió diferent. El primer, el cinquè i el sisè, que constitueixen l'inici i el tancament de la novel·la, són més aviat breus, amb 25, 20 i 10 pàgines respectivament; mentre que la resta, és a dir, el segon, el tercer i el quart, que en conformen el cos central, són més extensos, amb 112, 85 i 61 pàgines, respectivament.

Cada capítol està format per uns quants apartats breus o subcapítols, d'entre dues i cinc pàgines. La breu extensió d'aquests apartats confereix agilitat a la novel·la i en facilita la lectura.

Tema

El tema de la novel·la està condensat metafòricament en el títol: *L'herència del vent del sud*.

Cal interpretar que «el vent del sud» simbolitza la sublevació militar de juliol de 1936 i que «l'herència» que deixà foren les terribles conseqüències dels tres anys de guerra; sobretot, les nombroses pèrdues humanes, que els historiadors xifren entre el mig milió i el milió de morts.

La novel·la retrata l'ambient de postguerra que es viu a la Vila. Un ambient social en què els vencedors imposen les regles del joc, ocupen els llocs de privilegi i sotmeten els vençuts mitjançant l'exercici del poder absolut, la imposició de la moral que dicta el nacionalcatolicisme i la implantació del terror per tal de dominar-los, explotar-los i multiplicar el patrimoni personal o familiar. Així, doncs, ens explica, d'una banda, el viure plaent –tot i que, en general, buit i insatisfactori– de la classe dominant, instal·lada en l'abundància, la comoditat, la hipocresia i, sovint, la perversió i la corrupció; i d'una altra, la indignació, les pors, les angoixes, les dificultats per sobreviure i les seqüeles que pateixen els qui han militat en el bàndol perdedor.

Personatges

Per les pàgines de *L'herència del vent del sud*, hi desfilen uns vuitanta personatges la majoria dels quals tenen una participació directa en els fets que s'hi narren, mentre que la resta, potser una vintena, tan sols són al·ludits o recordats per aquests.

Val a dir que cap dels personatges no exerceix el protagonisme absolut de l'obra, sinó que l'acció és compartida de manera equilibrada per uns quants que hi destaquen en rellevància: Joaquim Iborra (empresari i terratinent), Anne Ledoux (esposa de Joaquim Iborra), Andreu Bataller (administrador dels Iborra i amant d'Anne Ledoux), Visita Monterde (cuinera dels Iborra), Joaquim Iborra (empresari i terratinent)... Per tant, es tracta un altre cop d'una novel·la coral.

Una característica compartida per molts dels personatges és que viuen turmentats, amb l'odi, la rancúnia o la impotència a flor de pell; en el cas d'uns, perquè la guerra els ha arrabassat els éssers estimats i l'esperança d'una vida millor; en el d'altres, perquè, tot i que ostenten el poder, no sempre aconseguen assolir els objectius que pretenen.

Com sol ser habitual en les obres de Vicent Usó, la caracterització dels personatges, fins i tot els principals, queda més determinada a ulls del lector per la seva manera d'actuar, és a dir, per les accions que protagonitzen, que no pas perquè se'n faciliti la descripció física més enllà de la pinzellada breu o de l'adjectiu encertat, altament definitori.

Suggeriments didàctics

1. *L'herència del vent del sud* està ambientada en els anys de la postguerra espanyola i retrata l'ambient que s'hi vivia. Prèviament a la lectura i per tal de comprendre i interpretar millor el sentit de l'obra, convindria fer un cop d'ull a alguns aspectes fonamentals de la Guerra Civil: causes que la provocaren, quin bàndol la inicià i per què, com es desenvolupà, qui en fou el vencedor, quina mena de règim polític instaurà, quines conseqüències humanes, econòmiques i socials se'n derivaren, etc.
2. Una altra manera de familiaritzar-se amb l'ambient i el contingut de la novel·la abans d'iniciar-ne la lectura seria consultar les crítiques que n'ha publicat la premsa. A tal fi, caldria entrar al [web de l'autor](#) i cercar-hi l'enllaç corresponent.
3. Atesa la diversitat de personatges que apareixen a l'obra, seria convenient elaborar, a mesura que es va llegint, una relació amb el nom de cada un, tot indicant-ne la informació rellevant: relació amb altres personatges, circumstàncies particulars, trets personals característics, fets concrets que protagonitza, paper que juga a l'obra, grau de rellevància o importància dins l'argument...

D'altra banda, es podrien classificar segons uns criteris establerts prèviament, com ara: principals/secundaris, presents/al·ludits, condició social alta/condició social baixa, pertanyents al bàndol vencedor/pertanyents al bàndol perdedor, actuen amb

noblesa/actuen amb hipocresia, etc.

4. Es podria elaborar una relació dels escenaris concrets de l'obra: plaça de la Vila, alqueria del Baladre, església de sant Sebastià, etc., tot prenent nota dels fets concrets que s'hi esdevenen.
5. Tal com s'ha esmentat, al llarg de la novel·la hi ha alguns capítols o fragments en què l'autor fa ús de la ironia. Per tal de comprendre millor aquest recurs, convindria fer una síntesi de cada un, tot indicant quina finalitat concreta pretén en cada cas.
6. En alguns moments de l'obra apareixen personatges que es dediquen a l'estraperlo. Un altre concepte que hi apareix és el del racionament. Si calgués, convindria que l'alumnat es documentés prèviament sobre la naturalesa i la finalitat d'aquests conceptes.
7. A la novel·la s'esmenten dues pel·lícules: *Gilda* i *Raza*. Seria recomanable obtenir informació de totes dues per tal d'analitzar la importància que tingué cada una en la seva època.
8. Per tal de treballar la capacitat crítica, l'alumnat podria redactar un text explicatiu sobre què ha après amb aquesta lectura, quines reflexions li ha provocat i quines conclusions n'ha extret.

➤ **Crònica de la devastació**

Edat de lectura

El contingut d'aquesta novel·la es pot fer servir com a material de suport per al tractament de temes transversals i, més concretament, per treballar l'Educació per la pau i fomentar la convivència entre els pobles. És evident que, davant els conflictes bèl·lics, la repressió de minories o les pretensions de neteja ètnica, cal analitzar-ne les causes amb profunditat; comprendre'n les conseqüències sobre la població, amb especial incidència en els sectors més febles o indefensos, com ara els nens, les dones o els ancians, i tractar d'inculcar valors ètics per evitar que es tornin a produir. Per aquests motius, i comptant que el procés de motivació prèvia sigui eficaç, *Crònica de la devastació* és una lectura molt recomanable per a nois i noies a partir de catorze anys.

Val a dir que, en un primer moment, la tècnica narrativa emprada per l'autor, consistent a suprimir gairebé tots els signes de puntuació (punts, comes, guions...) i les majúscules –que només apareixen per indicar l'inici del discurs directe, és a dir, del diàleg– podria dificultar-ne la comprensió en el cas de posseir un grau baix de maduresa lectora. Ara bé, n'hi ha prou de llegir-ne un breu fragment, bé de manera individual, bé col·lectiva, tot comentant-ne les claus interpretatives a l'aula, perquè aquesta dificultat s'esvaeixi d'immediat. Un cop familiaritzat amb la tècnica, el lector s'adonarà que no es tracta sinó d'un recurs expressiu força efectiu per conferir ritme i agilitat al discurs narratiu.

Argument

Luka Valtraud –un vell poeta de prestigi reconegut; de fet, una glòria nacional– ha de deixar la ciutat on viu perquè els bombardejos li han destruït la casa i han reduït a cendres els originals que ha escrit durant els últims cinc anys, encara inèdits. És allà, davant de l'edifici devorat pel foc, on es retroba amb Maia, la companya sentimental de tota la vida, després d'un període en què la relació entre tots dos havia entrat en crisi. Junts un altre cop, tots dos marxen cap al poble on ha nascut el poeta, per retrobar-s'hi amb el fill, la nora i el nét, que també es diu Luka. Un cop allà, apartats de la guerra, que cada dia s'hi va acostant una mica més, el protagonista perd Maia i converteix la protecció dels seus –sobretot, la del nen– en l'obsessió que dona sentit a la seva vida.

De mica en mica, Luka s'adonarà de la inutilitat de la fugida, ja que a tot arreu hi ha el perill que hi arribin els tentacles devastadors de la guerra. Mentrestant, intentarà gaudir de les

llicions de vida que li ofereix la companyia del nét, amb qui juga i conversa sempre que pot; tindrà ben present el record inesborrable de Maia, a qui ha aconseguit comprendre i valorar en el darrer instant; s'extasiarà davant la bellesa de les postes de sol que contempla amb els companys que un dia van créixer amb ell; recorrerà constantment a combatre la desolació que l'envaeix amb l'obra de Wang Wei, és a dir, amb la força de la poesia en estat pur, essencial, senzilla i despullada d'artificis, tan oposada a la seva. I, sobretot, descobrirà que l'horror de la guerra no té límits i és capaç de convertir l'ésser humà en la més abjecta i despietada de les criatures mortals.

Estructura

La novel·la està estructurada en seqüències narratives d'extensió variable, que solen ocupar entre dues i set o vuit pàgines.

El contingut que s'hi exposa constitueix un únic discurs, lineal i continu, expressat per una sola veu narrativa en primera persona, la del protagonista, que a vegades reporta –i per tant reproduïx, en estil directe i sense fer ús del guió– el discurs d'altres personatges. Dit d'una altra manera, els fets narrats estan focalitzats des d'un sol punt d'observació o de reflexió: el del narrador-protagonista, que assumeix totes les veus participants. L'assumpció d'aquestes veus inclou fins i tot la reproducció de textos existents prèviament a l'escriptura de l'obra, és a dir, creats per emissors reals, com en el cas d'alguns poemes de Wang Wei, poeta xinès (699-759).

Tema

Crònica de la devastació és una obra compromesa, d'intens contingut ideològic en defensa de la pau. Des de les seves pàgines i per boca de Luka, un vell poeta, l'autor expressa els sentiments que li provoca el fet que l'ésser humà hagi de recórrer a les armes per defensar – o per imposar, en realitat– les idees i mirar de resoldre –o qui sap si de perpetuar– les diferències entre els pobles, les ètnies, les nacions o els territoris.

Tot i que els referents que hi apareixen, com ara els noms dels personatges o el moment en què està escrita, suggereixen que l'acció fa referència a l'anomenat conflicte dels Balcans, la novel·la té un caràcter generalitzador i parla dels horrors «sense límit» de la guerra, de qualsevol guerra, tingui lloc on tingui lloc i hi participi qui hi participi. És, doncs, un al·legat de caràcter ètic contra les característiques que defineixen els conflictes armats, o els atributs que els són inherents, i també contra les terribles conseqüències que se'n deriven: la irracionalitat, l'odi, la rancúnia, la violència, la crueltat, el dolor, la fam, la destrucció, la pèrdua de la pròpia vida i, sobretot, la dels éssers estimats. O fins i tot la impossibilitat de creure en el futur. A la pàgina 152, en un diàleg entre Luka i Flamini, hom pot llegir: «La pitjor herència de la guerra mai no són els morts. La pitjor herència de la guerra és que enverina la convivència i malmet el futur».

Si tenim en compte que la gènesi de qualsevol obra literària respon a la necessitat de tractar un tema pel qual l'autor sent un interès especial en un moment determinat, haurem de considerar la resposta que Vicent Usó ofereix a una pregunta de la periodista Ester Pinter en l'entrevista esmentada abans:¹¹

E.P. Si sorprèn que ni siga poeta ni vell, també sorprèn que no haja viscut mai una guerra per com la relata. Com s'ha documentat?

V.U. Sense haver-ne viscut cap, n'he viscut moltes, però conforme ens les mostren, tant els mitjans de comunicació, com les pel·lícules o fins i tot els videojocs, semblen més de ficció que no de realitat. Quan això ho contraposes amb llibres com el d'un reporter de Libération, Jean Hatzfeld, sobre el genocidi de Ruanda basat en testimonis reals o amb els relats de l'escriptora sèrbia Jasmina Tesanovic, t'adones que la guerra no és això que ens estan venent com un eslògan. Va ser a partir d'algunes idees, com

¹¹ PINTER, Ester. «[Escriu perquè les preguntes m'angunien](#)». *Avui. Cultura* (13 de febrer de 2003)

ara la del nen que ho ha perdut gairebé tot i li pregunten en una desfilada de la Victòria perquè no aixeca la bandereta, que em va nèixer la necessitat de preguntar-m'ho tot i que una persona de Vila-real, aparentment tan allunyada, començara a tractar aquest tema.

Personatges

La novel·la és un monòleg interior, emès per Luka, el poeta, i adreçat a ell mateix, a tall d'evocació del que ha estat la seva vida i la seva concepció de la poesia, de reflexió sobre el que hauria pogut ser si hagués viscut amb una altra escala de valors o un altre ordre de prioritats i de constatació sobre l'esfereïdora realitat que l'envolta: la guerra i les seves terribles conseqüències. Per tant, n'és el protagonista absolut.

Al llarg d'aquest fluir constant de pensaments i reflexions, hi van apareixent la resta de personatges, d'entre els quals els més rellevants són: Luka, el nét del poeta, que té vuit anys, simbolitza els valors que li hauria agradat tenir durant la infantesa i li confereix forces per continuar vivint enmig de tanta barbàrie com comporta la guerra; Maia, la companya del poeta, que amb les seves últimes paraules abans de morir li fa comprendre que la vida és el patrimoni més valuós que posseïm i val la pena d'anteposar-la a la glòria; Ladis, el fill del poeta; Sali, l'esposa de Ladis; Jorga, Narsos, Lasidó i Túrval, camperols amics del poeta, amb qui s'embadaleix en la contemplació de les postes de sol, entre d'altres.

D'altra banda, hi ha alguns personatges que intervenen més aviat poc en l'acció, però que adquireixen una importància especial pel fet de protagonitzar episodis d'un dramatisme esfereïdor, com ara Arus, que es veu obligat a revelar l'amagatall de Maltus, el seu fill, i no pot evitar presenciar amb horror com els soldats l'assassinen allà mateix sense pietat; o Màrcia, violada i morta també pels soldats.

Finalment, per l'assiduitat amb què Luka recorre als seus versos per deixar constància del que considera el veritable sentit de la poesia, cal esmentar Wang Wei. I també Seamus Heaney, poeta irlandès nascut el 1939, premi Nobel de Literatura 1995, a qui l'autor inclou entre les amistats de Luka i fins i tot li fa mantenir correspondència postal amb una certa assiduitat.

Suggeriments didàctics

1. Com ja hem dit, *Crònica de la devastació* no fa referència a cap guerra en concret, sinó a totes les guerres en general, però mentre la llegim ens ve a la memòria la dels Balcans, si més no als adults, que en vàrem ser testimonis a través dels mitjans de comunicació. Per tant, abans de començar la lectura de la novel·la i per tal de comprendre'n i interpretar-ne millor el contingut, convindria cercar informació sobre aquest conflicte bèl·lic: causes, participants, desenvolupament, resultat, conseqüències, fets actuals que encara s'hi relacionen...
2. Una altra manera de familiaritzar-se amb el clima i el contingut de la novel·la abans d'iniciar-ne la lectura consisteix a consultar les crítiques que n'ha publicat la premsa. A tal fi, caldrà entrar al [web de l'autor](#) i cercar-hi l'enllaç corresponent.
3. En un moment determinat de la novel·la, Luka revela que han bombardejat la casa on vivia a la ciutat i que les bombes també n'han destruït la biblioteca. Inevitablement, aquest fet incita a pensar en la biblioteca de Sarajevo, que fou bombardejada a finals d'agost de 1992. Convindria cercar informació sobre aquesta notícia. Un punt de partida possible d'aquesta recerca és la pàgina que el *Diari de l'escola* dedica a «[Els Balcans: Bòsnia i Hercegovina i Kosovë](#)».
4. Convindria elaborar, a mesura que anem llegint, una relació amb el nom de cada personatge, tot indicant-ne la informació rellevant: relació amb els altres personatges, circumstàncies particulars, trets personals característics, fets concrets que protagonitza, paper que juga a l'obra, grau de rellevància o importància dins l'argument...

5. A l'obra, juntament amb els personatges de ficció, n'apareixen altres de reals, com ara, ja ho hem dit, el poeta xinès Wang Wei o l'irlandès Seamus Heaney, premi Nobel de Literatura 1995. Convindria prendre nota dels altres que s'hi esmenten, tot cercant informació sobre la seva producció literària o la seva contribució a l'art o a la cultura.
6. Sens dubte, atesa la bellesa del llenguatge utilitzat i l'abundància de figures retòriques emprades per l'autor, molts fragments d'aquesta novel·la es poden qualificar de prosa poètica. Un dels recursos estilístics que més hi apareix és la metàfora. Així, a tall d'exemple, observarem que els bombarders són *mosques de l'oprobri*. Es podrien extraure del text altres exemples per tal de comentar-los.
7. Quan llegim, de vegades hi ha frases que ens criden l'atenció per la seva bellesa, per la seva força expressiva o perquè ens identifiquem amb el missatge que transmeten. Un exemple d'això podria ser la visió que el poeta Luka té de la vida: «Mai no he concebut la vida d'altra manera que com un regal de l'atzar que calia anar assaborint dia a dia.» (p. 26) Se'n podrien extraure altres exemples, tot comentant-los.
8. A la novel·la hi ha fragments d'un gran dramatisme, com ara l'assassinat de totes les persones que es refugien d'un bombardeig a la cripta de l'església. (p. 102-104) Se'n podrien extraure uns altres exemples que cridin l'atenció per la seva crueltat.
9. A la societat actual, els mitjans de comunicació juguen un paper determinant a l'hora de decidir què és notícia i què no ho és. Hom sol dir que «allò que no surt a la televisió no existeix». En els darrers anys, la televisió ha ofert imatges d'algunes guerres, com ara la d'Iraq. En canvi, n'hi ha d'altres –sobretot, a l'Àfrica– que fa molts anys que van començar i és com si no existissin perquè no se'ls concedeix cap mena de cobertura mediàtica. Convindria cercar-ne alguns exemples, tot comentant-ne la informació essencial: països o ètnies en conflicte, localització al mapa, causes, desenvolupament de la guerra, conseqüències, riquesa natural inexplorada, interessos en joc, etc.
10. Es podria comentar aquesta frase de la novel·la, tot expressant cada alumne el seu punt de vista particular: «L'horror no té límits, allò que avui et sembla un límit demà, a força de reiterar-se, esdevé costum, la frontera de l'horror es desplaça sempre una mica enllà, mai no s'atura...» (p. 84)
11. Convindria expressar, després d'haver llegit la novel·la, quines reflexions ha provocat i quines conclusions se n'han tret.
12. Citar altres novel·les o algunes pel·lícules que incitin a reflexionar sobre la irracionalitat o la crueltat de l'ésser humà en situacions de conflicte.

➤ **Les ales enceses**

Edat de lectura

Les ales enceses ens explica una curiosa història d'amor, plena d'aventures fascinants, de dificultats extremes i de circumstàncies misterioses que obliguen els personatges a moure's en una atmosfera màgica i, alhora, inquietant. Tot i que està ambientada en el segle XVII, la novel·la no s'ajusta als paràmetres convencionals del gènere històric, ja que els elements d'època que hi apareixen, el llenguatge utilitzat, la tècnica narrativa i la caracterització o les ocupacions i les destreses dels personatges no són sinó hàbils recursos de l'autor per tal de conferir versemblança a l'argument. Aquestes característiques fan que la seva lectura sigui aconsellable per a nois i noies a partir dels setze anys, o de menys, si són amants de la literatura fantàstica o imaginativa.

Argument

La novel·la s'inicia amb una desgràcia: Abdó, el patró major dels pescadors, s'entossudeix a respectar la tradició de celebrar la cursa de sant Gervasi per veure qui guanya la Preferència

de pesca en el Calador de la Reina, fet que comporta la mort de tres veïns. En ple conflicte entre els partidaris d'acatar la voluntat del prior i els qui justifiquen el comportament d'Abdó, la rutinària vida del poble es veu alterada, com cada any en celebrar-se la festivitat del sant patró, per l'arribada dels firaires. Entre els firandants, Abdó hi descobreix l'enlluernadora Enna, una noia d'ulls blaus i encisadors de la qual s'enamora bojament i a qui aviat deurà la vida, ja que el salva de morir ofegat. Les il·lusions del protagonista, però, quedaran marcades per la nefasta predicció d'una sibil·la, Berta.

Tot i que durant un temps els sentiments d'Abdó es veuen correspostos per Enna, el protagonista s'ha d'enfrontar a diversos entrebancs que s'oposen a la satisfacció del seu objectiu.

Per tal de vèncer l'immens poder de la mar i merèixer l'amor d'Enna, Abdó parteix a la percaça del Peix de Peixos, o la Gran Dama Blanca –en clara al·lusió, o a tall d'homenatge, a Moby Dick– amb el propòsit de capturar-lo i poder-se'n atribuir el mèrit davant l'estimada, que així el podrà acceptar; però fracassa i es veu obligat a cercar la noia per oferir-li el seu amor amb el pobre bagatge que atorguen les facultats d'un simple mortal caigut en una dissort constant durant el llarg periple que ha hagut de recórrer fins a retrobar-la.

Mentrestant, Enna i Berta, que s'han quedat als afores del poble, s'han d'enfrontar a l'animadversió dels veïns, que acaben incendiant la casa amb la vella a dintre. Enna en surt indemne i pot fugir a la recerca dels firaires.

La novel·la acaba amb el retrobament dels protagonistes.

Estructura

L'estructura externa de la novel·la està formada per dinou capítols d'una extensió variable, que va des de les vuit pàgines a les divuit o dinou. Per tant, presenta una distribució del contingut narratiu bastant compensada.

La trama argumental –explicada per una veu que manlleva magistralment el to d'un antic rondallaire i renuncia sovint al caràcter d'omniscient per acompanyar els personatges de la mà– respon a l'esquema clàssic format per la introducció (presentació dels personatges i exposició dels elements que revelen els aspectes socials, temporals i espacials), nus (establiment i desenvolupament del conflicte) i desenllaç (resolució del conflicte). La introducció comprèn els tres primers capítols; el nus, del IV al XVI; i el desenllaç, els tres últims. En aquest sentit, doncs, el grau de compensació també és força elevat.

Tema

Les ales enceses ens explica una singular història d'amor ambientada al segle XVII i en un llogarret de pescadors d'ubicació indefinida però fàcilment imaginable gràcies a la minuciositat i a la precisió lèxica de les descripcions. La narració conté una àmplia profusió d'elements fantàstics, mítics i supersticiosos, cosa que li confereix un caràcter màgic o de llegenda. No es tracta, però, d'una novel·la rosa amb final previsible i feliç; ans al contrari, lluny de moure's en el terreny acomodaticí del plaer i la felicitat, els amants transiten per un territori inhòspit i una atmosfera hostil, per un context personal i social farcit de circumstàncies insalvables que no sols dificulten la plena satisfacció dels seus desigs amorosos, sinó que la converteixen en un objectiu marcat pel malfat i, per tant, inabastable.

D'altra banda, a l'obra subjau un tema derivat –o subtema consegüent de la naturalesa del principal– que actua com a causa generatriu dels conflictes argumentals que s'hi esdevenen: el sentit de la fidelitat a ultrança i, en bona mesura, contrària a la lògica. Així, doncs, les morts que es produeixen al començament de la novel·la no són sinó conseqüència de l'obstinat compromís d'Abdó dels Momos, el patró major dels pescadors de la vila, amb la tradició secular de celebrar la cursa de sant Gervasi per disputar-se la Preferència de pesca en el Calador de la Reina. De la mateixa manera, l'amor entre Abdó i Enna és una aspiració impossible perquè, d'una banda, ella manté un estrany i antic pacte de fidelitat amb la mar i

s'hi lliura en cos i ànima cada nit de pleniluni, relegant així a un segon pla els seus sentiments envers l'estimat i, d'una altra, se sent obligada a respectar els lligams invulnerables que la subordinen de manera inexorable a Àngius i a Berta.

Personatges

Les ales enceses comparteix amb bona part de les novel·les de Vicent Usó la peculiaritat de comptar amb un gran nombre de personatges, vora els cinquanta. En aquesta ocasió, però, l'obra no presenta un caràcter coral, és a dir, de protagonisme compartit, sinó que els personatges es poden classificar en cinc grups que conformen diferents nivells de rellevància dins l'argument:

- a) Narrador: Festus, que coneix la història que ens explica perquè n'ha estat testimoni presencial. O fins i tot, qui sap si no n'ha estat particip.
- b) Protagonistes: Abdó dels Momos, patró major dels mariners de la vila, i Enna, la noia d'ulls blaus que ha sorgit de la mar i s'ha criat a l'empara dels firaires.
- c) Principals: els veïns del poble i els firandants que participen activament en la trama argumental i són causants o víctimes d'algun fet rellevant, com ara, Blai, Vadoret i Perelló (que moren en la cursa de sant Gervasi), Lluç (el germà d'Abdó), dom Odònius (el prior del convent), Flora (l'esposa del taverner), Duna (amant d'Abdó) i, sobretot, Àngius (el gitano albi, cap dels firaires) i Berta (vident que exerceix el paper de mare d'Enna).
- d) Secundaris, que intervenen puntualment en algun moment de l'obra, sense que la seva participació sigui essencial: el taverner (el propietari del Gos Negre), Narcís el Xurmer (el pastor), Fabià (l'agutzil), Lavínia la Xurmereta (que mor a mans de Berta i Enna mentre li practiquen un avortament), Eligi (amant de Lavínia), entre molts d'altres.
- e) Al·ludits: no intervenen en l'acció directa però són esmentats per la veu narrativa en algun moment, com ara, Benet de Mur, Ubaldí de la Pobla o Edelmir el coix, entre els veïns de la vila, o Vico (l'ensinistrador del mico filòsof), Kofi (el prestidigitador), i Laar, Gala i Alatzaar (les meretrius trigèmies), entre els firaires, a més de molts altres.

D'altra banda, val a dir que, atesa la seva importància en alguns fets cabdals de l'argument, també cal considerar la mar com un personatge rellevant de la novel·la.

Suggeriments didàctics

1. L'escenari principal de l'obra, on transcorre gran part de l'acció, està format per dos elements bàsics: una petita població marinera i la mar que l'abraça. Per tal de familiaritzar-se amb l'atmosfera de l'obra, abans de començar a llegir-la, potser convindria veure alguna pel·lícula ambientada en un marc semblant, com ara *La filla de Ryan*, de David Lean, o *La taverna de l'irlandès*, de John Ford.
2. Prèviament a la lectura de la novel·la, i també per familiaritzar-s'hi i copsar-ne el clima, convindria que l'alumnat en consultés les crítiques publicades a la premsa. Així, doncs, hauria d'entrar al [web de l'autor](#) i cercar-hi l'enllaç corresponent.
3. El títol de la novel·la té una relació directa amb el mite d'Ícar. Si convingués, caldria cercar-ne tota la informació possible.
4. Com ja hem dit en els suggeriments didàctics sobre les novel·les anteriors, durant la lectura fóra recomanable prendre nota dels personatges que hi van apareixent, tot caracteritzant-los, i també elaborar una síntesi o resum molt breu de cadascun dels capítols.
5. Segons que explica el narrador, Enna, la protagonista, pertany a la mar, ja que és on la trobaren de petita. Aquest fet guarda un paral·lelisme clar amb la manera com fou trobat Moisès, un personatge bíblic del segle XIII aC. Si l'alumnat no en coneix la història, podria cercar-ne informació i comentar les semblances i les diferències entre tots dos casos.

6. A l'obra apareixen algunes unitats de mesura de temps i de longitud que no són d'ús actual. Convindria prendre'n nota i justificar-ne la presència en lloc de les d'avui dia.
7. A la novel·la no s'indica enlloc la situació geogràfica del poblet mariner on s'esdevé l'acció. Tot i amb això, hi apareixen algunes referències espacials que poden servir d'orientació per tal de situar-lo, ni que sigui en una zona molt àmplia. Convindria localitzar-les i explicar on podria estar situat.
8. A més a més dels personatges ficticis, a *Les ales enceses* en surten alguns de reals que en la seva època foren importants pels fets històrics o culturals que protagonitzaren. Quins són? Podria cercar-se'n informació i explicar breument qui va ser cadascun d'ells.
9. Com s'esdevé en altres novel·les de Vicent Usó, en aquesta hi ha molts fragments que es poden considerar prosa poètica i, per tant, hi abunden les figures retòriques. Es podria extreure l'exemple més clar de personificació i comentar-lo.
10. A la pàgina 167 hi ha un exemple de metàfora d'una força visual molt potent: «l'estómac és una pugna de llancers». Buscar-ne d'altres i comentar-les.
11. A les pàgines 220-225 s'explica el periple que fa Abdó per tal de retrobar-se amb Enna. En un mapa d'Europa, es podria localitzar i remarcar-ne tants llocs com fos possible. En acabat, es podria meditar sobre com de dificultosos devien ser els desplaçaments quan no es disposava dels mitjans de locomoció actuals i escriure'n les conclusions a què s'hagués arribat.
12. La novel·la té algunes característiques estilístiques i argumentals que li confereixen un marcat caràcter màgic o de llegenda. Se'n podrien extreure alguns elements que justifiquin aquesta afirmació i explicar per què.
13. La tècnica narrativa emprada per l'autor consisteix a manllevar el to de les rondalles orals de l'època medieval. Es podria prendre nota d'alguns fragments on aquesta característica sigui evident i comentar-los des del punt de vista lingüístic i literari.
14. És possible que Festus, el narrador, i Abdó dels Momos, el protagonista, siguin la mateixa persona. Per tal de comprovar-ho, convindria rellegir les primeres deu línies de la novel·la i, tot seguit, l'últim capítol. En acabat, caldria indicar quina característica del seu físic es pot fer servir per formular la hipòtesi que sí que ho són.

4. QUÈ HA ESCRIT

Novel·la

- *La cançó de la terra estimada* Vila-real: Publicacions de l'Il·lustríssim Ajuntament de Vila-real, 1993. [il·lustracions de Carles Abad]
- *I en els arbres i en el vent*. Vila-real: Publicacions de l'Il·lustríssim Ajuntament de Vila-real, 1995.
- *La mirada de Nicodemus*. València: Edicions 3 i 4, 1996.
- *Tan oberta com sempre*. Lleida: Pagès, 1998.
- *Maig era un mes sense pluja*. Lleida: Pagès, 2000.
- *La taverna del Cau de la Lluna*. València: Tàndem, 2001.
- *L'herència del vent del sud*. Barcelona: Columna, 2002.
- *Crònica de la devastació*. València: Edicions 3 i 4, 2002.
- *Les ales enceses*. Barcelona: Proa, 2005.
- *El músic del Bulevard Rossini*. Barcelona: Proa, 2009.

Narrativa breu

- «Missatges». Dins *Ciudadella i altres contes*. Barcelona: La Busca, 1996. [conte finalista en el certamen Emili Teixidor de Roda de Ter]
- «El nen de la mà esquerra». *El País* [suplement especial amb motiu de la Fira del Llibre de València, 2003]
- *Els inconvenients de la felicitat*. Alzira: Fundació Bromera per al Foment de la Lectura, 2006. [novel·la breu distribuïda pel diari *Levante-EMV* dins la campanya Llegir en valencià]
- «La finca». *El País* [dins el cicle *Escriure el país*, organitzat per la Universitat d'Alacant, 2007]
- «La fugida». A: *Portal de Cerdanya*. Barcelona: Proa, 2007. [*Portal de Cerdanya* és un llibre col·lectiu escrit arran la XIII Trobada d'Escriptors al Pirineu, celebrada a Bellver de Cerdanya l'1 de juliol de 2006]

Altres publicacions

- *La memòria del vent*. València: Brosquil, 2002. [edició conjunta i revisada de *La cançó de la terra estimada* i *I en els arbres i en el vent*, amb pròleg d'Alfons Cervera]

Guions de teatre

- *València, llum del Mediterrani*. [obra estrenada pel grup *Xarxa Teatre* al Palau de la Música de València el desembre de 1996]

Guions documentals

- *L'illa habitada*, 2000.
- *Columbretes*, 2006. [DVD distribuït pel diari *Mediterráneo*]

Textos periodístics

- «99 Dissidències». *Mediterráneo* (entre 2001 i 2003) [articles d'opinió que es poden consultar al bloc de l'autor clicant-hi l'enllaç corresponent]

5. PREMIS LITERARIS

- Premi Ciutat de Vila-real de narrativa, 1992: *La cançó de la terra estimada*.
- Premi Ciutat de Vila-real de narrativa, 1995: *I en els arbres i en el vent*.
- Premi de narrativa Ciutat d'Elx, 1995: *La mirada de Nicodemus*.
- Premi de narrativa breu Amadeu Pi, ex aequo, Falset, 1996: *El protagonista*.
- Premi de relats Mont-roig, 1996: *Blanca i bruna la noia*.
- Premi de novel·la de gènere Universitat de Lleida, 1998: *Tan oberta com sempre*.
- Premi de contes Rafael Comenge, d'Alberic, 1998: *Susanna i els vells*.
- Premi Ulisses de narrativa, de Castelló, 2000: *La taverna del Cau de la Lluna*.
- Premi de novel·la Fiter i Rossell, d'Andorra, 2001: *L'herència del vent del sud*.
- Premi de la Crítica de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2002: *La taverna del Cau de la Lluna*.

- Premi Andròmina de narrativa (Premis Octubre), València, 2002: *Crònica de la devastació*.
- Premi de la Crítica dels Escriptors Valencians, 2003: *Crònica de la devastació*.

6. ENLLAÇOS D'INTERNET

- Vicent Usó: *Web de Vicent Usó*. <<http://www.vila-real.com/vicentuso/indexcat.htm>> [Consulta: 27 gener 2009]
- Vicent Usó: *El rastre de Clarisse. El quadern d'apunts de Vicent Usó*. <<http://www.vicentuso.blogspot.com/>> [Consulta: 27 gener 2009]
- «Els Balcans: Bòsnia i Hercegovina i Kossovè». [En línia] *Diari de l'escola*. Vilaweb. EDU365 (novembre 2005) <<http://www.vilaweb.cat/www/diariescola/noticia?id=1634293>> [Consulta: 27 gener 2009]